

Nr 33.

Ankom till Riksdagens kansli den 23 maj 1910 kl. 11 f. m.

*Utlåtande, i anledning af väckt motion om styckning i egnahems-
lägenheter af förra majorsbostället 2 mantal Hammar
nr 1 i Värmlands län m. m.*

(1:a A.)

I en inom Andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 26, har herr *N. A:son Berg*, anhållit, att Riksdagen behagade för sin del besluta, att förra majorsbostället 2 mantal Hammar nr 1 i Hammarö socken och Karlstads härad af Värmlands län må styckas i smålotter och mot besittningsrätt på viss tid upplåtas till egna hem eller ock, därest ej så kan ske, att egendomen försäljes i smålotter för samma ändamål, samt i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa, det behagade Kungl. Maj:t att vid denna försäljning vidtagna erforderliga åtgärder i syfte att fastigheten blefve på betryggande sätt afhänd för bildande af egna hem.

Till stöd härför har motionären anført följande:

»Enär förra majorsbostället 2 mantal Hammar nr 1 i Hammarö socken Karlstads härad och Värmlands län icke längre kan på för kronan fördelaktiga villkor utarrenderas, har tanken uppkommit att på något annat lämpligare sätt taga tillvara värdet af jorden å egendomen. Vid 1908 års riksdag väcktes ock motion om egendomens styckning och försäljning för upplåtande till egna hem åt ortens talrika arbetarebefolkning. Andra kammaren biföll motionen, Första kammaren afslog den. Konungens befallningshafvande inom länet föreslår ock i skrifvelse till kungl. domänstyrelsen, som af bilaga nr 2 framgår, egendomens försälj-

Bih. till Riksd. Prot. 1910. 8 Saml. 10 Häft. (Nr 33.)

ning. Kungl. domänstyrelsen har äfven uttalat sig i samma riktning. 1905 års statsrevisorer säga om Hammar, att åbyggnaderna med undantag af en nyuppförd byggnad befinna sig i otillfredsställande skick samt att särskildt ladugården är af ålder och röta alldeles förstörd, till följd hvaraf den måste uppstöttas på båda långsidorna. Enligt approximativ kostnadsberäkning skulle uppförandet af nya byggnader å egendomen, hvars areal utgör sammanlagt 331,29 har, och som är i sin helhet bevillningstaxerad till 45,000 kronor, betinga en kostnad af 37,000 kronor, däraf 10,000 kronor för ladugården.

På grund af åbyggnadens bristfälliga skick samt jämväl åkerjordens mindre goda häfd hafva svårigheter yppat sig att få egendomen utarrenderad. Enligt arrendekontrakt den 12 september 1884 utgjorde den årliga arrendesumman 1,955 kronor, enligt kontrakt den 20 augusti 1897 1,255 kronor, enligt kontrakt den 17 februari 1900 600 kronor och enligt kontrakt den 11 februari 1905 1,000 kronor, i afseende å hvilket sista kontrakt dock är att märka, att arrendatorn medgifvits vissa förmåner, som i allmänhet ej anses böra åt kronoarrendatorer inrymmas. Som synes af statsrevisorernas berättelse, anses 37,000 kronor vara behöfliga för nybyggnader å Hammar. Då ingen arrendator kan vara villig att räntelöst ligga ute med detta kapital, hafva vederbörande funnit godt utarrendera hemmanet på ett och två år i sänder utan byggnadsskyldighet och med rätt för arrendatorn att från gården försälja och bortföra allt furage. Såväl på grund här af som andra samverkande orsaker har hemmanet kommit i det skick, att man må söka vidt omkring för att finna ett hemman, som företer en sorgligare anblick. Af hogsående arrendekontrakt, bilaga nr 1, framgår ock, att arrendesumman åter nedgått till 600 kronor eller till den gräns, inom hvilken egendom af ifrågavarande slag kunna utan vidare försäljas.

Då egnahemsfrågan är en af vårt lands viktigaste frågor, och staten bör göra hvad göras kan för dess främjande, gifves här ett tillfälle att förverkliga detta syfte. Hammars upplåtande till egna hem har inom orten vunnit allmän tillslutning och under lämpligare förhållanden torde näppeligen kronohemman kunna upplåtas för sagda ändamål. Hammarö församling utgöres af den utanför staden Karlstad liggande ön med samma namn, upptagande en areal af 5,151,8 har, fördelade på 22 $\frac{1}{12}$ mantal.

Befolkningen utgöres af omkring 1,500 personer. På ön finnas trenne större sågverk med en mängd arbetare, hvilka skulle kunna skaffa sig egna hem, om tillfälle därtill bereddes dem. Då inom församlingen de flesta äro småbrukare, vilja de ej gärna afyttra något af sin egendom,

och skola de göra det, är det till orimligt högt pris. Hammarö kommun har ock vid kommunalstämma i december 1907 uttalat önskvärdheten af att hela Hammar styckas och försäljes till egna hem. Se bilaga nr 3.

Skulle emellertid merannämnda hemman styckas och försäljas på offentlig auktion, torde priset å lotterna genom spekulanter mellankomst, hvilka för att bereda sig egen pekuniär vinning i första hand blefve ägare till desamma, uppdrifvas så högt, att de som bäst behöfde en egen torfva, blefve utan.

För att förebygga jordens öfvergång i dylika mellanhänder och för att i största möjliga grad äfven bevara statens intressen på samma gång man främjar egnahemsfrågan, synes det mig vara lämpligt, såvidt det låter sig göra, hvilket må pröfvas af vederbörande utskott, att egendomen styckas i smålotter och upplåtes med besittningsrätt på viss tid till så billigt pris, att det med säkerhet kan påräknas att få egendomen bebyggd och brukad på ett för staten värdigt sätt, eller därest ej så kan ske, försäljning sker under iakttagande af betryggande åtgärder mot spekulation.»

De af motionären åberopade bilagorna äro af följande lydelse:

Bilagan 1.

Arrendekontrakt.

Sedan Kungl. domänstyrelsen genom skrifvelse den 18 denna månad anmodat Konungens befallningshafvande att på de för kronan förmänligaste villkor, som kunna betingas, med lämplig person sluta aftal om skötsel och vård af kronoegendomen två mantal Hammar nr 1 i Hammarö socken under en tid af två år från den 14 i denna månad, och nuvarande arrendatorn af egendomen Carl Fritiof Warsén förklarar sig villig att under berörda tid på nedannämnda villkor behålla arrendet af densamma, har med honom, dock under förbehåll af Kungl. domänstyrelsens godkännande, afslutats följande kontrakt.

§ 1.

Till arrendatorn Carl Fritiof Warsén från Önnerud upplåtas på arrende under ytterligare 2 års tid från och med den 14 mars 1907 till samma tid år 1909 indragna majorsbostället två mantal Hammar i Hammarö socken med undantag af dels 11 tunmland, 31,5 kappland, som disponeras af Hammarö församling, dels ock 13,7 kappland, som jämlikt Kungl. Maj:ts nådiga bref den 23 maj 1884 afsöndrats till samma församling till planteringsland för folkskola, mot en arrendesumma af 600 kronor att erläggas å uppboresstämman med Hammarö socken det år arrendet utgår.

För ofvannämnda från arrendet undantagna jord är arrendatorn icke berättigad till afkortning i arrendet eller annan ersättning.

§ 2.

Arrendatorn är skyldig att före tillträdet af arrendet ställa godkänd borgen för arrendeskyldigheternas fullgörande.

§ 3.

Vid egendomen befintliga byggnader och anläggningar skola af arrendatorn väl vårdas och äger arrendatorn icke att påkalla någon nybyggnad eller reparation af husen.

§ 4.

Arrendatorn åligger att utan afdrag å arrendet hafva åbyggnaderna till deras fulla, i behörig ordning uppskattade värde försäkrade i Värmlands läns brandstodsbolag. Inträffar brandskada, uppbäres brandskadeersättningen af kronan.

§ 5.

Åkern skall arrendatorn väl häfda och i god växtkraft hålla. Växtföljden, där behörig sådan nu är å egendomen tillämpad, får icke ändras. Arrendatorn är skyldig att i enlighet med den tillämpade växtföljden verkställa trädesbruk samt höstplöjning, gräsfrö- och höstsädessådd, för hvilken kostnad han är berättigad till ersättning af blifvande tillträdare; skolande denna ersättning i händelse af tvist bestämmas af tre gode män, af hvilka af- och tillträdare välja hvar sin och den tredje utses af de sålunda valde eller, om dessa ej blifva om valet ense, af Konungens befallningshafvande.

§ 6.

Till åkerns och ängens förbättrande må arrendatorn, om tillgång därtill å egendomen finnes, upptaga dyjord, mærgel, lera eller andra jordens beståndsdelar; dock får sådant ej ske annorledes än enligt de anvisningar och bestämmelser, som meddelas af vederbörande domänintendent.

§ 7.

Gödsel får ej under några villkor föras från egendomen.

§ 8.

Vedbrand för gårdens behof under arrendetiden får tagas på egendomens skog efter den utsyning, vederbörande jägmästare har att verkställa i öfverensstämmelse med fastställd hushållningsplan.

§ 9.

Arrendatorn må ej borttaga något af de å egendomen befintliga torp; och äger han ej heller pålägga egendomens torpare afgäld eller besvär utöfver hvad vid egendomens arrendeuppskattning beräknats eller för hvardera af torpen Torsviken, Hammar och Rosenlund, 70 sommar- och 70 vinterdagsverken och för Kvarntorp 25 sommardagsverken.

§ 10.

Arrendatorn skall underhålla det stängsel, som nu kan finnas i det arrenderade områdets gräns mot annan egendom.

§ 11.

För alla under arrendeåren egendomen åliggande utskylder och besvär ansvarar arrendatorn utan afkortning å arrendeafgiften.

§ 12.

För all inskränkning och åverkan eller annat olaga tillgrepp skall arrendatorn söka försvara ägorna och, när sådant förmärkes, genast därom underrätta Konungens befälningshafvande för vidtagande af behöriga åtgärder.

§ 13.

Arrendatorn, som jämlikt 13 punkten i det med honom den 11 februari 1905 upprättade arrendekontrakt är skyldig att den 14 i denna månad utan ersättning till kronan eller annan tillträdare aflämna 500 centner eller 21,250 kilogram vallhö, 700 centner eller 29,750 kilogram hafrehalm och 200 centner eller 8,500 kilogram råghalm, skall vid afträdet den 14 mars 1909 till kronan eller annan tillträdare likaledes utan ersättning fullgöra denna skyldighet. Öfver det foder, egendomen för öfrigt lämnar, äger arrendatorn fritt förfoga.

§ 14.

Den å egendomen den 30 och 31 oktober 1905 förrättade laga af- och tillträdessynen gäller för arrendatorn såsom tillträdessyn i afseende å nya arrendetiden.

§ 15.

Arrendatorn fritages från nybyggnads- och underhållsskyldighet af de å egendomen befintliga åbyggnader äfvensom från all kostnad för af- och tillträdessyn å egendomen.

Karlstad i landskontoret den 19 mars 1907.

Landshöfdingeämbetet:

T. Broström.

Axel Schotte.

Förestående kontrakt antages och förbinder jag mig till noggrant fullgörande af däri stadgade villkor.

Karlstad den 20 mars 1907.

C. F. Warsén.

Bevittnas af:

Alf. Carlsson.

Albin Litzen.

Vidimeras:

A. Alf. Unger.

Rätt afskrifvet af afskrift intyga:

A. Palmgren.

W. Svensson.

Bilagan 2.

Till Kungl. domänstyrelsen.

Med anledning af Eder skrifvelse hit af den 21 december nästlidet år rörande förnyad auktion till utarrendering under 20 år från den 14 mars 1907 af förra majorsbostället 2 mantal Hammar nr 1 i Hammarö socken, får Konungens befallningshafvande meddela, att sådan auktion enligt bifogade protokollsutdrag härstädes i vederbörlig ordning förrättats den 23 nästlidne februari, därvid anbud, lydande å ett årligt arrendebelopp af 500 kronor, afgafs af tillfälliga arrendatorn å egendomen C. F. Warsén.

Då på sätt inhämtats af det till Eder på sin tid öfverlämnade uppskattningsinstrumentet, arrendevärdet å egendomen fastställdes till 500 kronor jämte villkor i öfrigt enligt kontraktsförslag, läres förenämnda anbud få anses för kronan alltför ofördelaktigt för att afseende därå må kunna fästas; och har Konungens befallningshafvande vid sådant förhållande ej heller ansett sig kunna tillstyrka antagande af samma anbud.

De svårigheter, som i följd af egendomens brist på användbara byggnader gjort sig gällande för egendomens förnyade utarrendering och hvarom Konungens befallningshafvande i skrifvelse till Eder af den 10 december 1902 uttalat sig, hafva alltså efter nu hållna 3 auktioner visat sig i oförminskad grad kvarstå, hvadan några ytterligare åtgärder för egendomens utarrendering under ny 20-årsperiod måste anses ändamålslösa. Och då ej heller synes kunna ifrågasättas, att den erforderliga nybyggnaden verkställdes af kronan, har Konungens befallningshafvande ansett sig i detta sammanhang böra förnya sin i sistberörda skrifvelse gjorda hemställan om egendomens afyttrande, helst egendomen genom sitt fördelaktiga läge intill det starkt framåtgående Karlstad med stor sannolikhet kommer att betinga en ganska betydlig köpeskilling.

Huruvida emellertid försäljning må utan Riksdagens medgifvande i förevarande fall kunna äga rum, torde väl nu icke utgöra föremål för Konungens befallningshafvandes yttrande, men har Konungens befallningshafvande ansett sig böra erinra därom, att arrendeafgiften, som för åren 1900—1905 utgått med allenast 600 kronor och under arrendetiden 14 mars 1905—14 mars 1907 med 1,000 kronor, numera enligt ett med förbemälde Warsén träffadt aftal för de båda åren 1907 och 1908 åter nedgått till 600 kronor eller till den gräns, inom hvilken egendomar af ifrågavarande slag kunde utan vidare försäljas.

Karlstad, landskontoret den 21 mars 1907.

Landshöfdingeämbetet:

T. Broström.

A. Schotte.

Vidimeras:

A. Alf. Unger.

Rätt afskrifvet af afskrift intyga:

A. Palmgren.

W. Svensson.

Bilagan 3.

*Protokoll, hållet vid ordinarie kommunalstämma
med Hammarö socken den 19 december 1907.*

§ 16.

Fattades enhälligt följande beslut:

Som å kronohemmanet Hammar ej kunnat erhållas antagligt anbud, ehuru det flera gånger utbudits på arrende och då alla åbyggnader voro fallfärdiga och kräfva ombyggnad, som skulle medtaga så stor kostnad, att någon arrendator ej gärna kan tänkas vilja ikläda sig densamma och att det ej heller kan för staten

vara ekonomiskt fördelaktigt att bestrida den, så ville stämman uttala som sin lifliga öfvertygelse, att här föreläge det ett synnerligen gynnsamt tillfälle att främja egnahemsidén genom att staten upplåter nämnda hemman för dess taxeringsvärde eller det värde, som af värderingsnämnden år 1905 blifvit detsamma åsatt åt den nybildade värmländska föreningen mot emigrationen för att denna genom lån ur jordförmedlingsfonden måtte gå i författning om nämnda hemmans styckande till egna hem; och uppdrogs åt bruksförvaltaren F. Burman, pastor A. F. Qvick samt nämndemannen L. G. Larsson, Tofverud och J. P. Sätterström, Haffanda, att hos ortens riksdagsman göra hemställan om motion till Riksdagen härom samt uppvakta herr landshöfdingen och kommandören G. Dyrssen om hans medverkan för denna frågas lösning.

In fidem

G. P. Larsson.

Justeradt:

Frithiof Johansson.

Emil Linder.

Uppläst i Hammarö kyrka söndagen den 22 december 1907 af

A. Th. Qvick.

Rätt afskrifvet intygas:

Tofverud den 3 Januari 1908

L. G. Larsson,

kommunalstämmans ordförande.

Rätt afskrifvet af afskrift intyga:

A. Palmgren.

W. Svensson.

Utskottet.

Af de upplysningar motionären lämnat samt hvad utskottet i öfrigt i ämnet inhämtat finner sig utskottet öfvertygad om, att ifrågavarande egendom med hänsyn särskildt till det synnerligen bristfälliga skick, hvori såväl egendomens åbyggnader som jordens häfd befinna sig, svårigen skulle kunna på några för kronan förmånliga villkor vidare utarrenderas. Det torde därför med skäl kunna ifrågasättas, huruvida icke egendomen borde försäljas. Enligt hvad utskottet vidare inhämtat, lär behovet af mark till egna hem vara synnerligen stort inom Hammarö socken, hvarest egendomen är belägen, under det att mark icke där kan erhållas annat än till högt pris. Med hänsyn till dessa förhållanden synes utskottet starka skäl tala för ett disponerande af egendomen på sätt motionären ifrågasatt.

Emellertid har, enligt hvad utskottet fått sig bekant, på föranstaltande af domänstyrelsen domänintendenten i länet i samråd med vederbörande uppskattningsmän uppgjort förslag till egendomens styckning i smålotter, hvilket förslag för närvarande är föremål för Kungl. Maj:ts pröfning. Då alltså på vederbörlig utredning grundad framställning i ämnet torde kunna förväntas blifva af Kungl. Maj:t förelagd nästa Riksdag, synes det utskottet mindre lämpligt att Riksdagen nu fattar beslut i frågan, utan torde nämnda framställning dessförinnan böra afvaktas. På grund häraf hemställer utskottet,

att herr Bergs ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 23 maj 1910.

På jordbruksutskottets vägnar:

THEODOR ODELBERG.